

DOI: 10.26565/2227-1864-2025-96-15
УДК 821.112.2(436)+821.162.1]-31.09

Тип героя в пост-«уліссівському» модернізмі (на матеріалі романів Р. Музіля й В. Гомбровича)

Андрій Краснящих

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
(майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна);
e-mail: krasniashchikh@zoom.karazin.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7740-0692>*

Останнім часом у зарубіжному літературознавстві з'явилися наукові праці, де робиться спроба переосмислення звичних уявлень про модернізм. Водночас системному розумінню модернізму бракує періодизації: розмежування його «класичного» етапу, що представлений творами «батьків-основоположників» модерністської прози Дж. Джойса, Ф. Кафки й М. Пруста, і етапу наступного – 1930-х років, коли вплив цих письменників на літературу грандіозний і вона разом із наслідуванням їм намагається вийти з-під їхнього впливу.

Мета статті – описати й схарактеризувати тип героя в модерністських романах 1930-х років у порівнянні з головними героями «Улісса» Дж. Джойса, що надасть можливість відокремити цей етап розвитку модернізму від «класичного» і сприятиме більш глибокому розумінню загальної проблематики й картини світу модерністських творів епохи 1930-х.

Методологічною основою є концепція М. Кундери щодо еволюції жанру новітнього роману в трьох «таймах», де третій – модерністський представлено романістикою 1930-х, зокрема В. Гомбровича і Р. Музіля.

Центральні герої романів «Людина без властивостей» Р. Музіля Ульріх і «Фердидурке» В. Гомбровича Юзьо, як і головний герой «Улісса» Дж. Джойса Леопольд Блум, за характером і своїм положенням у соціумі й світі є «євріменами», «людинами взагалі»: вони одночасно «і» й «ї» та «недо-» й «недо-». Однак те, що вони інтелектуали, одинаки і за своєю сюжетною роллю – сини, а не батьки, як Блум, уподібнює їхні образи Стівенові Дедалові – іншому головному героєві «Улісса». Таким синтетичним, стівено-блумівським типом героя в романі В. Гомбровича фабульно розкривається концепція «незрілості» і в романі Р. Музіля – «людини без властивостей», котрими в цих творах осмислюється світогляд і проблематика епохи 1930-х як епохи утвердження масового суспільства, де проблема особистості постає особливо гостро.

Ключові слова: «єврімен», концепція «людини без властивостей», концепція «незрілості», модернізм, теорія «трьох таймів» М. Кундери, стівено-блумівський тип героя.

Останнім часом на тлі пошуку розуміння художньо-естетичної системи сучасного мистецтва, зокрема літератури, та поширення теорії метамодернізму, яка повертає культуру до модернізму після доби постмодерна, поєднуючи постмодерністські тенденції з модерністськими, в зарубіжному літературознавстві з'явилися наукові праці, як колективні збірки, так і монографії, де робиться спроба переосмислення звичних уявлень про модернізм.

Так британський вчений Мартін Галлівелл у монографії «Трансатлантичний модернізм: Моральні дилеми в модерністській художній літературі» (2006) [10] на матеріалі творів Г. Гессе, Ф. Кафки, Г. Міллера, Р. Музіля, В. Фолкнера та багатьох інших доводить, що інноваційні художні техніки й прийоми модернізму застосовувалися не для подолання моралізаторства реалістичного мистецтва, а навпаки – для вирішення етичних проблем. Ніна Енгельгардт у надрукованій Единбурзьким університетом монографії «Модернізм, художня

література і математика» (2019) [9] розглядає мову, структуру, епістемологію та етику модерністських творів (Г. Брох, Р. Музіль та ін.) у зв'язку з математикою і вводить термін «математичний модернізм». А наукова збірка «Темпоральність модернізму» (під редакцією Кармен Борбелі, Еріки Міхалиці й Петронії Петрар) [8], яка вийшла друком у Мілані три роки тому і об'єднує праці італійських, румунських, французьких та ін. дослідників, аналізує національні модернізми: англійський, італійський, польський, румунський, угорський, чеський та ін. – крізь поняття часу в усьому його різноманітті: відносності, незворотності, тривалості, фрагментації, випадковості, апокаліптичності.

Завдяки такій оптиці формується сприйняття модернізму як парадигмально монолітної художньої системи, і питання його періодизації не виникає. Водночас чітка періодизація модернізму, принаймні розмежування його «класичного» етапу, що представлений творами «батьків-основоположників» модерністської прози Дж. Джойса, Ф. Кафки й М. Пруста, і етапу наступного – 1930-х років, коли

© Краснящих А., 2025

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

вплив цих письменників на літературу грандіозний і вона разом із наслідуванням їм намагається вийти з-під їхнього впливу (що показано, наприклад, у працях української дослідниці Є. Василюк [1; 2; 3], яка аналізує протиджойсівські художні тенденції в ранніх творах таких «учнів» Дж. Джойса, як С. Беккет і Ф. О'Брайєн), допоможе краще з'ясувати багатоаспектний і складний характер еволюції модернізму в усій її різновекторності та протиріччях.

Мета нашої роботи – описати й схарактеризувати тип героя в модерністських романах 1930-х років у порівнянні з головними героями «Улісса» Дж. Джойса, що надасть можливість відокремити цей етап розвитку модернізму від «класичного» і сприятиме більш глибокому розумінню загальної проблематики й картини світу модерністських творів епохи 1930-х.

Методологічно ми спираємося на концепцію чесько-французького письменника і теоретика жанру роману М. Кундери, що викладена їм у праці «Мистецтво роману» (1986) і доповнена працями «Порушені заповіді» (1993), «Завіса» (2005) і «Зустріч» (2009), в яких він пропонує еволюцію жанру новітнього роману в трьох «таймах», де перший – зародження його у творчості Ф. Рабле і М. де Сервантеса, другий – XIX століття, і третій – модерністський, та при аналізі останнього етапу фокусується на романістиці 1930-х, зокрема В. Гомбровича і Р. Музіля. Згідно з М. Кундерою, новітній роман (античний роман та середньовічний лицарський для нього – інші жанрові утворення) народжується зі світоглядом невпевненості, відносності будь-яких істин, їхньої множинності, що змінює середньовічний світогляд з його релігійним диктатом: «<...> Дон Кіхот вийшов зі своєї домівки і виявився неспроможним упізнати світ. Цей світ, за відсутності верховного Судді, раптом постав у його жажливій неоднозначності, єдина божиста Істина розпалася на сотні відносних правд, що їх поділяють між собою люди. Отак народилася Новітня пора, і з нею народився роман <...>» [6, с. 14]. Саме непевність та відносність формують жанровий характер роману: ігровий, вільний і синтетичний, якому в межах своєї єдності властивий органічний перехід від дискурсу до дискурсу, від жанру до жанру: «Зрозуміти разом із Сервантесом світ як неоднозначність, зустріти не одну абсолютну істину, а цілу купу відносних істин, які суперечать одна одній (істини, що впоєні в “уявні его”, які звуться особами), а отже оволодіти мудрістю непевності як єдиною певністю <...>» [6, с. 14]. За М. Кундерою, під час «другого тайму» «<...> роман був скутий спонукую правдоподібності, реалістичним декором, суворою хронологією» [6, с. 22], а «третій тайм» повертає роману ігровий дух, свободу форми й синтетичність –

на нових засадах: «Музіль і Брех запровадили на роману сцену самовладний, сяйливий розум. Не задля того, щоб обернути роман філософією, а щоб на основі розповіді мобілізувати всі раціональні й нераціональні, наративні й медитативні засоби, здатні висвітлити людське буття, вчинити з роману найвищий інтелектуальний синтез» [6, с. 22]. Треба пояснити кундерівське «Не задля того, щоб обернути роман філософією»: для нього філософія псує ігровий, несерйозний характер роману, як це відбувається в «Нудоті» Ж.-П. Сартра, що, каже М. Кундера в «Порушених заповідях», своєю популярністю затьмарила справжній екзистенціалістичний роман – ігровий, вільний від догм – «Фердидурке» В. Гомбровича, котрий вийшов за рік до неї.

Ще більш важливим для нашої розвідки є те, що М. Кундера фактично єдиний із дослідників, хто розглядає модернізм 1930-х як самостійний етап і бачить у ньому загальні тенденції, які несхожі на тенденції «класичного» етапу модернізму. Навіть більше – «Завісі» М. Кундера запроваджує термін «антимодерністський модернізм», якого немає в жодного іншого науковця.

Треба зауважити, що дослідницька оптика М. Кундери фокусована на розвитку жанру роману, а не на модернізмі, і саме тому в нього свій погляд і на «батьків-основоположників» модерністського роману: на відміну від усіх він не сприймає аксіоматичність трійці Дж. Джойса, Ф. Кафки, М. Пруста і каже: «Часто говорять про святу трійцю сучасного роману: Пруст, Джойс, Кафка. А на мою думку, цієї трійці не існує. У моїй особистій історії роману саме Кафка відкрив новий шлях: постпрустівський шлях» [6, с. 33] – та пояснює: у Дж. Джойса і М. Пруста характер, «я» і поведінку героя обумовлюють соціальні й психологічні мотивації, як це відбувається у «другому таймі», а Ф. Кафка «<...> ставить абсолютно протилежне запитання: які ще можливості людини у світі, в якому зовнішні визначальні чинники пригнічують настільки, що внутрішні спонукання не значать уже нічого?» [6, с. 34].

М. Кундера вибудовує власну концепцію і докладно не порівнює героїв М. Пруста і Дж. Джойса з героями Р. Музіля, В. Гомбровича та інших модерністів 1930-х років, і саме на цьому ми зосередимося в цієї статті, обмежившись з героїв «Улісса» головними – як найбільш сформованими типажно й ідейно змістовними.

Леопольд Блум – один з двох центральних героїв «Улісса» – як загальновизнано джойсознавством, по типу обивателя, тобто людини, яка міцно впає в соціальну систему – настільки, що ніби розчинена нею: він є «свріменом», «людиною взагалі», одночасно чоловіком і жінкою, творцем і торговцем (рекламним агентом), католиком й іудеєм, мандрівником і домувальником, сім'янином і самотнім і т. і. – одночасно «і» й «і» та «недо-» й «недо-». Його русійна фабульна якість – батьківство: він шукає собі духовного сина, котрого

вбачає у Стівені Дедалі, який по типу є художником («artist») байронічного складу, інтелектуалом і бунтарем. Ці два типи протягом фабули не протистоять один одному та не конфліктують, вони начебто мають зрештою скласти союз: Блум знайде собі духовного сина, Дедал – батька. Це відбувається, але ж лише в уяві Блума, як насправді – відкрите питання.

Зрозуміло, що за кожним з цих типів стоїть світогляд, на якому базується двоїста картина світу роману, тим паче, що це роман потоку свідомості, й картина світу формується саме нею.

Той тип героя, який генерується модерністськими творами 1930-х, це, беручи заголовне формулювання роману Р. Музіля, – «людина без властивостей»: мається на увазі – без соціальних та професійних властивостей, які випрацьовує в людині суспільство і у такий спосіб вкручує його, як гвинтик, у загальний механізм, де немає особистостей, лише люди-функції: «Якщо розкласти на частини ество тисячі людей, то вийде два десятки властивостей, відчуттів, процесів, структур і такого іншого, з чого ті люди складаються» [7, с. 100]. Головний герой роману Р. Музіля «Людина без властивостей», як і «уліссівський» Леопольд Блум, одночасно «і» й «і» та «недо-» й «недо-»: він пробує себе у військовій кар'єрі, доходить до звання поручника та залишає службу, стає інженером і знову бачить, як професія функціоналізує людину: «Вони справляли враження людей, які міцно пов'язані зі своїми креслярськими дошками, залюблені у свою роботу й виконують її наддивовижу справно; але пропозицію застосувати власні сміливі думки не до своїх механізмів, а до себе самих, вони сприйняли б приблизно так, як вимогу скористатися молотком із протиприродною метою – для вбивства» [7, с. 70]. Наступна спроба – стати математиком – закінчується для Ульріха так само. І так само закінчиться його спроба брати участь у громадській діяльності – чому присвячена основна частина фабули роману, – оскільки «<...> йому однаково близько й однаково далеко до всіх властивостей і <...> всі вони, незалежно від того – надбав він їх чи ні, йому чомусь на диво байдужі» [7, с. 192].

Працюючи в «Комітеті з підготовки настанов у зв'язку із сімдесятиріччям правління його величності», що складається з декількох угруповань, кожне з яких має свій інтерес, Ульріх не долучається до жодної групи, він однаково дистанціюється він усіх, але ж є посередником між ними.

Отже, багато сюжетних якостей пов'язує образ Ульріха з образом Леопольда Блума, але ж те, що Ульріх є за своєю сюжетною роллю сином (і саме батько кожного разу підштовхує його на пошуки професії чи роботи, і до Комітету влаштовує його саме він, а коли батько помирає,

Ульріх із полегшенням усамітнюється в батьківському будинку і займається улюбленою справою – думає і розмірковує), а за натурою – одинаком й інтелектуалом («Ульріх був певен, що людина, наділена розумом, має всі його різновиди, відтак розум первісніший, ніж властивості; сам він був людиною з багатьма суперечностями і вважав, що всі властивості, які будь-коли виявлялися в людства, закладені досить близько одна від одної в розумі кожної людини, якщо вона має розум узагалі» [7, с. 154]), вже пов'язують його образ із образом Стівена Дедала. Образ Ульріха вбирає в себе суттєві сюжетні риси як Леопольда Блума, так і Стівена Дедала, і навіть за віком він посередині між ними: Блуму – 38 років, Стівену – 22, Ульріху – 32 роки.

Рівно 30 років і Юзю – герою дуже важливого для М. Кундери роману В. Гомбровича «Фердидурке», концепція якого повністю збігається з концепцією «Людини без властивостей»: «<...> людська істота не виражається в безпосередній і відповідній своїй природі спосіб, а завжди в якійсь окресленій формі, і та форма, той стиль, спосіб буття не походить лише з нас, а накидається нам іззовні – <...> залежно від того, під який стиль вона потрапить і як вона залежить від інших людей» [5]. Як і Стівен, Юзю – інтелектуал і письменник, як Блум – перебуває у стані водночас «і» й «і» та «недо-» й «недо-»: «Зі станом “між” персонаж “Фердидурке” стикається вже на перших сторінках роману» [4, с. 190]. Поняття «між» у «Фердидурке», як і в «Людині без властивостей», виявляється не лише концептуальним центром, а й сюжетотворчим – керує подіями, стосунками, вчинками. Але ж на відміну від «Людини без властивостей», де якості «уліссівських» Блума і Стівена з'єднуються і взаємодоповнюють одне одного в образі Ульріха, у «Фердидурке» образ Блума вкладається в образ Стівена – наче Блум перевтілюється у Стівена, як і тридцятирічний Юзю, якого професор Пімко своїм рішенням відправляє знову вчитися до школи, і неймовірним чином там всі у ньому бачать підлітка, і поводить себе він так само, хоча продовжує відчувати себе тридцятирічним. Тому й «євріменство» Юзю розв'язується крізь синівство, а в концептуальному змісті роману поняття форми розкривається через поняття дорослості: «<...> ким же я був? Тридцятилітнім гравцем у бридж? Випадковим і непостійним працівником <...>? <...> я сам не знав, чи я людина, чи молокосос; <...> я не був ані одним, ані другим – я був нічим, – а ровесники, котрі вже поодружувались і посіли певне становище <...> у всіляких державних установах, ставилися до мене із виправданою недовірою» [5].

Саме тому, що дорослішання означає прийняти форму, а це є трансформацією особистості під стереотипи суспільства, Юзю не бажає дорослішати: «<...> чоловік має вбити безутішне у своєму жалю хлоп'я, випурхнути метеликом, залишивши труп лялечки, якій прийшов кінець.

З туману, з хаосу, з пінистих повеней, вирів, шумів, течій, з очеретів і заростей <...> я мав перенестися поміж чисті й викристалізовані форми – причесатися, причепуритися, увійти в суспільне життя дорослих і теревенити з ними» [5].

Мас, але дитина у ньому чинить дорослішання опір, і Юзьо протягом роману немов підкорюється усьому, що з ним роблять інші, чужим рішенням та вимогам, насправді від усього біжить: «“Я втікаю” – філософський стрижень роману письменника, адже персонаж “Фердидурке” протягом усього твору втікає від усіх і від самого себе» [4, с. 208].

Ані «людина без властивостей» Ульріх, ані недорослий, «без форми» Юзьо нітрохи не схожі на типового героя Ф. Кафки – маленьку людину, яка охоплена великим пієтетом до влади (влади як такої, самого явища) і з релігійним страхом ціпеніє перед нею. Художній світ цих романів Р. Музіля і В. Гомбровича багатий на кафкіанський абсурд, а «Фердидурке» навіть починається точнісінько як «Перевтілення» Ф. Кафки («У вівторок я прокинувся о тій безлюдній і невиразній порі, коли ніч уже начебто скінчилась, а світанок усе ще ніяк не міг розгорітися. Несподівано розбуджений, я хотів було мчати таксівою на вокзал, бо мені здалося, що я виїжджаю <...>. Я лежав у каламутному світлі, тіло моє пронизував нестерпний страх <...>» [5] – як Грегор Замза раптом стає «страхотливою комахою», так і тридцятирічний Юзьо несподівано перевтілюється на шістнадцятирічного), але ж герої цих романів наслідують головних героїв «Улісса». Причина цього не в надзвичайному впливі «Улісса» на всю подальшу літературу, зокрема близьку за часом – 1930-х років, а в самій цієї епосі, для осмислення проблем якої літературі став у пригоді змішаний стівено-блумівський тип, що дозволив втілити концепцію збереження людиною своєї особистості в умовах формування масового суспільства. Адже музілівська концепція «людини без властивостей» чи «незрілості» у В. Гомбровича, хоча оригінальні, але не є унікальними в літературі 1930-х: аналогічні концепції викладено у «Трактаті про манекени»

«Корицевих крамниць» Б. Шульца чи містить сюжетику «Подорожі на край ночі» Л.-Ф. Селіна, «Тропіка Рака», «Чорної весни» й «Тропіка Козерога» Г. Міллера, «Засліплення» Е. Канетті (а концепція – в окремій книзі «Маса і влада»), «Мьорфі» С. Беккета, «Про водоплавних» Ф. О'Брайєна та інших творів цього літературного періоду, герої яких дуже схожі на Ульріха і Юзьо.

Залишається питання – чи спростовує стівено-блумівський тип героїв модернізму 1930-х положення М. Кундери, що цей модернізм йде за Ф. Кафкою, а не за Дж. Джойсом і М. Прустом. На наше розуміння, стосовно Дж. Джойса – ні, не спростовує, оскільки цей тип героїв можна розуміти й як наслідування Дж. Джойса, й як подолання його – заперечення йому. Це залежить від обраної оптики на явище модернізму 1930-х, яке складне, перехідне (із модернізму до постмодернізму), містить багато протилежних тенденцій. Кращою відповіддю на таке питання, на наш погляд, буде, що модернізм 1930-х одночасно й наслідує Дж. Джойса, й намагається подолати його вплив, суперечуючи йому – чи, як формулює Є. І. Василюк, «<...> наче проводить контр-“уліссівський” експеримент <...>» [1, с. 1007].

Отже, центральні герої романів «Людина без властивостей» Р. Музіля Ульріх і «Фердидурке» В. Гомбровича Юзьо, як і головний герой «Улісса» Дж. Джойса Леопольд Блум, за характером і своїм положенням у соціумі й світі є «євріменами», «людинами взагалі»: вони одночасно «і» й «іі» та «недо-» й «недо-». Однак те, що вони інтелектуали, однаки і за своєю сюжетною роллю – сини, а не батьки, як Блум, уподібнює їхні образи Стівенові Дедалові – іншому головному героєві «Улісса». Таким синтетичним, стівено-блумівським типом героя в романі В. Гомбровича фабульно розкривається концепція «незрілості» і в романі Р. Музіля – «людини без властивостей», котрими в цих творах осмислюється світогляд і проблематика епохи 1930-х як епохи утвердження масового суспільства, де проблема особистості в такому суспільстві постає особливо гостро.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямку є дослідження стівено-блумівського типу героя у вказаних вище творах Л.-Ф. Селіна, Б. Шульца, Г. Міллера, Е. Канетті, С. Беккета і Ф. О'Брайєна.

Список використаної літератури

1. Василюк Є. І. Мотиви батьківства і синівства в романах «Улісс» Дж. Джойса, «Мьорфі» С. Беккета і «Про водоплавних» Ф. О'Брайєна // *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2019. Vol. 5. № 8. Р. 1001–1007.
2. Василюк Є. І. Мотиви тілесності та хтонічності в темах батьківства / синівства, мандрів і повернення та жіночої природи ранньої романістики С. Беккета й Ф. О'Брайєна // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 3. Ч. 2. С. 137–143.
3. Василюк Є. І. «Уліссів» мотив тілесності у «Мьорфі» С. Беккета і «Тих, хто оспівують Лазаря» Ф. О'Брайєна // *Сучасні літературознавчі студії*. 2019. № 16. С. 40–45.
4. Гірняк М. Між Сциллою і Харібдою власної ідентичності (за романом Вітольда Гомбровича «Фердидурке») // *Парадигма*. 2009. № 4. С. 189–209.
5. Гомбрович В. *Фердидурке* / пер. з польск. А. Бондаря. Київ: Основи, 2002. 352 с. URL: <https://coollib.cc/b/332949-vitold-gombrovich-ferdidurke/read> (дата звернення: 25.03.2025).

6. Кундера М. Мистецтво роману / пер. з франц. Л. Кононовича. Львів: Видавництво Старого Лева, 2024. 160 с.
7. Музіль Р. Людина без властивостей. Книга I / пер. з нім. О. Логвиненка. Київ: Видавництво Жупанського, 2010. 416 с.
8. Borbely C., Mihalycsa E., Petrar P. (eds.). *Temporalities of Modernism*. Milano: Ledizioni, 2022. 379 p.
9. Engelhardt N. *Modernism, Fiction and Mathematics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019. 202 p.
10. Halliwell M. *Transatlantic Modernism: Moral Dilemmas in Modernist Fiction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 264 p.

Надійшла до редакції 15 березня 2025 р.

Прийнята до друку 17 квітня 2025 р.

References

1. Vasyliuk, Ye. I. (2019). The Motives of Fatherhood and Sonship in the Novels "Ulysses" by J. Joyce, "Murphy" by S. Beckett and "At Swim-Two-Birds" by F. O'Brien. *Traktoria Nauki = Path of Science*. Vol. 5, № 8, 1001–1007. [in Ukrainian]
2. Vasyliuk, Ye. I. (2021). The Motifs of Corporeality and Chthonicity in the Themes of Sonship and Fatherhood, Travel and Return, and Female Nature of the Early Novels of S. Beckett and F. O'Brien. *Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. Vol. 32 (71), № 3, Part 2, 137–143. [in Ukrainian]
3. Vasyliuk, Ye. I. (2019). Cororeality in "Ulysses" by J. Joyce, "Murphy" by S. Beckett and the "Poor Mouth" by F. O'Brien. *Contemporary Literary Studies*. № 16, 40–45. [in Ukrainian]
4. Hirnyak, M. (2009). Between Scylla and Charybdis of personal identity (based on "Ferdynurke" by W. Gombrowicz). *Paradigm*. № 4, 189–209. [in Ukrainian]
5. Gombrowicz, W. (2002). *Ferdynurke* / trans. from Polish A. Bondar. Kyiv: Osnovy. 352 p. URL: <https://coolib.cc/b/332949-vitold-gombrovich-ferdydurke/read> (access date: 25.03.2025). [in Ukrainian]
6. Kundera, M. (2024). *The Art of the Novel* / trans. from French L. Kononowicz. Lviv: Old Lion Publishing House. 160 p. [in Ukrainian]
7. Musil, R. (2010). *The Man Without Qualities*. Vol. I / trans. from German O. Logvynenko. Kyiv: Zhupanskyi Publishing House. 416 p. [in Ukrainian]
8. Borbely, C., Mihalycsa, E., Petrar, P. (eds.) (2022). *Temporalities of Modernism*. Milano: Ledizioni. 379 p. [in English]
9. Engelhardt, N. (2019). *Modernism, Fiction and Mathematics*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 202 p. [in English]
10. Halliwell, M. (2006). *Transatlantic Modernism: Moral Dilemmas in Modernist Fiction*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 264 p. [in English]

Submitted March 15, 2025.

Accepted April 17, 2025.

Andrii Krasniashchykh, Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of the Foreign Literature and Classic Philology, V. N. Karazin Kharkiv National University (Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: krasniashchykh@zoom.karazin.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7740-0692>

The Type of Protagonist in Post-"Ulysses" Modernism (Based on the Novels by R. Musil and W. Gombrowicz)

Recently, foreign literary criticism has produced scholarly works that attempt to rethink the usual ideas about modernism. At the same time, the systematic understanding of modernism lacks periodisation: the distinction between its "classical" stage, represented by the works of the "founding fathers" of modernist prose, J. Joyce, F. Kafka and M. Proust, and the next stage, the 1930s, when the influence of these writers on literature was enormous, and the fiction, along with imitating them, tried to escape their influence.

The purpose of the article is to describe and characterise the type of protagonist in modernist novels of the 1930s in comparison with the main characters of J. Joyce's "Ulysses", which will make it possible to separate this stage of modernism from the "classical" one and will contribute to a deeper understanding of the general issues and worldview of modernist works of the 1930s.

The methodological basis is M. Kundera's concept of the evolution of the genre of the modern novel in three "times", where the third, the modernist one, is represented by the novelists of the 1930s, in particular, W. Gombrowicz and R. Musil.

The central characters of the novels "The Man Without Qualities" by R. Musil, Ulrich, and "Ferdynurke" by W. Gombrowicz, Józio, as well as Leopold Bloom, the main character of J. Joyce's "Ulysses", are "everymen", "people in general" by character and their position in society and the world. They are simultaneously "and" and "under-" and "under-". However, the fact that they are intellectuals, loners, and in their plot role – sons, not fathers, like Bloom, makes their characters similar to Stephen Daedalus – another main character of "Ulysses". This synthetic, Stephen-Bloom type of protagonist reveals the concept of "immaturity" in the plot of W. Gombrowicz's novel and "the man without qualities" concept in R. Musil's novel. These concepts comprehend the worldview and problems of the 1930s as an era of the establishment of mass society, where the problem of personality arises especially acutely.

Keywords: "everyman", "the man without qualities" concept, the "immaturity" concept, modernism, M. Kundera's theory of "three times", the Stephen-Bloom type of protagonist.